

УДК 519.816

В. В. Зянько, В. Г. Фурик, В. В. Зянько, Т. В. Дрімлюга
Вінницький національний технічний університет

ПЛАНУВАННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті обґрунтовано можливість визначення кредитоспроможності підприємства-позичальника на основі аналізу стану грошових потоків та їх результативності з використанням прямого методу розрахунку чистого грошового потоку на основі аналізу вхідних та вихідних потоків у рамках операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Ключові слова: кредитоспроможність, грошовий потік, кредитор, позичальник, операційна діяльність, інвестиційна діяльність, фінансова діяльність.

В статье обоснована возможность определения кредитоспособности предприятия-заемщика на основе анализа состояния денежных потоков и их результативности с использованием прямого метода расчета чистого денежного потока на основе анализа входных и выходных потоков в рамках операционной, инвестиционной и финансовой деятельности.

Ключевые слова: кредитоспособность, денежный поток, кредитор, заемщик, операционная деятельность, инвестиционная деятельность, финансовая деятельность.

In the article possibility of determination of solvency of enterprise-borrower is grounded on the basis of analysis of the state of money streams and their effectiveness with the use of direct method of calculation of clean money stream on the basis of analysis of input and output streams within the framework by an operation, to investment and financial activity.

Keywords: solvency, money stream, creditor, borrower, operating activity, investment activity, financial activity.

В умовах функціонування економіки на ринкових засадах у фазі економічної та фінансової кризи особливого значення набуває об'єктивність визначення фінансового стану та кредитоспроможності підприємств-позичальників у ході їх кредитування комерційними банками.

Актуальність проблеми полягає у визначенні кредитних ресурсів, виходячи із фінансових можливостей підприємства, в частині погашення позики і сплати відсотків, з урахуванням стану і особливостей економічного розвитку підприємства. Для цього необхідно здійснити об'єктивне оцінювання кредитоспроможності підприємства-позичальника в частині визначення тієї частки фінансових ресурсів, яка може бути сплачена підприємством за рахунок власних джерел у часі і, відповідно, у визначенні тієї суми коштів, яка може бути отримана підприємством у формі кредиту. Як засвідчують статистичні дані, близько 20-30 % загальної вартості кредитного портфеля комерційних банків за сучасних умов складають проблемні кредити [1]. Це означає, що поряд із об'єктивними причинами, викликаних економічною та фінансовими кризами, умови надання і повернення кредитів недостатньо обґрунтовані як з боку підприємств, так і з боку банківських установ. Традиційні методики визначення кредитоспроможності позичальників об'єктивно вимагають свого вдосконалення. Отже, терміни і розміри отриманих підприємствами кредитів мають відповідати економічним та фінансовим можливостям підприємств-позичальників.

Проблема об'єктивного визначення кредитоспроможності підприємств-позичальників важлива для обох сторін – як кредитора, так і позичальника. Як засвідчує практика, фінансове становище кредитора значною мірою залежить від своєчасності повернення боргів за позиками і від повноти сплати відсотків позичальником.

За офіційними даними, масове несвоєчасне погашення боргових зобов'язань за позиками, поряд з іншими причинами, що викликані економічною та фінансовою кризою кінця 2008 – першої половини 2009 років, стало однією із причин збитковості значної частини банківських установ [2; 3].

Кредитування суб'єктів господарювання і фізичних осіб залишається основною функцією і джерелом доходів банківської системи, оскільки інші платні банківські послуги на сьогодні не отримали належного розвитку. Зокрема, на початковому етапі функціонування перебуває банківський лізинг, факторинг, форфейтинг, операції з цінними паперами й інші високоприбуткові операції.

Стосовно підприємств, кредит став необхідним об'єктивним атрибутом вирішення їх виробничих, господарських і соціальних проблем, недопущення кризових явищ та банкрутства. Особливо важлива роль кредиту в життєдіяльності підприємства і забезпечення його платоспроможності проявляється через поповнення обігових коштів, фінансування впровадження інноваційних проектів, технічного переоснащення, будівництва об'єктів соціального призначення тощо.

Як показує досвід, жодне із підприємств-позичальників за сучасних умов не в змозі досягти позитивного результату у своїй господарській чи фінансовій діяльності, не скориставшись кредитом.

Категорія «грошовий потік» уперше виникла і застосована в західній літературі, як необхідність більш об'єктивної і досконалої оцінки фінансових результатів діяльності підприємства порівняно з тими, що використовуються в системі бухгалтерського обліку. Термін «грошовий потік» спочатку почав застосовуватись у сфері фінансової математики для кількісного аналізу фінансових надходжень і витрат. У вітчизняній літературі грошовий потік визначається як сукупність розподілених за часом грошових надходжень і напрямів використання коштів, що мають місце у процесі фінансово-господарської діяльності підприємства [4]. На нашу думку, таке визначення достатньо повно характеризує суть терміну «грошовий потік» і є відправним для здійснення його аналізу та застосування в економічній і фінансовій діяльності підприємств.

Основна мета роботи – обґрунтування можливості визначення кредитоспроможності підприємства-позичальника методом застосування аналізу грошових потоків. Досягнення поставленої мети передбачає здійснення оцінювання здатності підприємства генерувати грошові кошти в обсягах та за строками здійснення необхідних платежів.

Для розрахунку результативності грошового потоку виділяють вхідні та вихідні грошові потоки. Вхідні – це грошові потоки, що формуються із доходів від основної (операційної) діяльності, інвестиційної та фінансової діяльності. Вихідні грошові потоки складаються відповідно із виробничих (операційних), інвестиційних та фінансових витрат.

Якщо вхідні грошові потоки за своїми розмірами перевищують вихідні, то такий грошовий потік називають додатнім, а якщо вихідні грошові потоки за своєю абсолютною величиною перевищують вхідні, то такий грошовий потік є від'ємним і свідчить про відплив грошових ресурсів з підприємства. Результативність грошового потоку підприємства визначають за формулою:

$$РГП = ВхГП - ВихГП, \quad (1)$$

де РГП – результативність грошового потоку;

ВхГП – вхідні грошові потоки;

ВихГП – вихідні грошові потоки.

Наведена вище методика визначення результативності грошового потоку використовується у західній обліково-аналітичній практиці на основі детальних методичних розробок і передбачає складання спеціальної форми звітності – «Звіт про рух грошових коштів», який є обов'язковим для публікації акціонерними компаніями. В Україні «Звіт про рух грошових коштів» впроваджено з 21.06.1999 р., який складається за вимогами НП(с)БО-4 [5].

При здійсненні аналізу результативності чистого грошового потоку (ЧГП), залежно від змісту вхідної інформації, використовують два методи його визначення: прямий і непрямий [6]:

При прямому методі розрахунку ЧГП здійснюється його оцінка окремо по операційній, інвестиційній та фінансовій діяльності [6].

По операційній діяльності ЧГП розраховується за формулою:

$$\text{ЧГП}_o = \text{РП} + \text{ДІ} - \text{ВТМ} - \text{ЗП} - \text{ПБО} - \text{ППФО} - \text{Він}, \quad (2)$$

де ЧГП_o – чистий грошовий потік підприємства по операційній діяльності за період;

РП – дохід від реалізації продукції, виконаних робіт, наданих послуг;

ДІ – надходження від іншої операційної діяльності;

ВТМ – витрати на придбання матеріальних ресурсів;

ЗП – видатки на заробітну плату;

ПБО – податкові платежі;

ППФО – відрахування у позабюджетні фонди по операційній діяльності;

Він – сума інших витрат по операційній діяльності.

По інвестиційній діяльності ЧГП визначається по формулі:

$$\text{ЧГП}_i = \text{РНА} + \text{РДЦП} + \text{РАВ} + \text{ДФІ} - \text{ВНА} - \text{ВАВ} - \text{ДНБ}, \quad (3)$$

де ЧГП_i – чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності;

РНА – сума реалізації необоротних активів;

РДЦП – сума реалізації довгострокових фінансових інструментів;

РАВ – сума реалізації викуплених власних акцій;

ДФІ – сума здійснених довгострокових фінансових інвестицій;

ВНА – витрати на придбання необоротних активів;

ВАВ – витрати на викуп власних акцій;

ДНБ – приріст незавершеного виробництва.

По фінансовій діяльності сума ЧГП за період визначається за формулою:

$$\text{ЧГП}_f = \text{ЗВК} + \text{ЗПК} + \text{ЦФ} - \text{ВОб} - \text{ДВ}, \quad (4)$$

де ЧГП_f – сума чистого грошового потоку з фінансової діяльності;

ЗВК – сума залученого власного капіталу за період;

ЗПК – сума залученого позикового капіталу у формі довгострокових і короткострокових кредитів;

ВОб – виплати основного боргу по всіх позиках;

ДВ – сума дивідендів, виплачених власником акцій;

БФ – сума безоплатного фінансування.

ЧГП за всіма видами діяльності визначатимемо за формулою:

$$\text{ЧГП} = \pm \text{ЧГП}_o \pm \text{ЧГП}_i \pm \text{ЧГП}_f, \quad (5)$$

Непрямий метод розрахунку ЧГП з операційної діяльності здійснюється за формулою:

$$\text{ЧГП}_{од} = \text{ЧП} + \text{Аоз} \pm \Delta \text{ДЗ} \pm \Delta \text{З} \pm \Delta \text{КЗ} \pm \Delta \text{Р}, \quad (6)$$

де ЧП – чистий прибуток; Аоз – сума амортизації основних засобів;

$\Delta \text{ДЗ}$ – абсолютна зміна дебіторської заборгованості;

$\Delta \text{З}$ – абсолютна зміна виробничих запасів;

$\Delta K3$ – абсолютна зміна суми кредиторської заборгованості;

ΔP – абсолютна зміна резервного та іншого страхових фондів.

ЧГП інвестиційної та фінансової діяльності за непрямим методом розраховують аналогічно, як у прямому методі.

Численність класифікацій грошових потоків свідчить про широкий спектр їх функціонування, багатогранність категорії «грошовий потік», можливості і важливість використання цієї категорії в системі організаційної, економічної та фінансової діяльності підприємства.

Визначення суми та строку отримання кредиту підприємством, виходячи із фінансових можливостей його погашення, здійснюється в два етапи на основі аналізу розрахунку грошових потоків прямим методом.

На першому етапі визначається величина власних грошових ресурсів підприємства, виходячи із аналізу грошових потоків базового періоду. Враховується залишок грошових ресурсів на початок базового періоду, визначаються власні можливості підприємства в генеруванні грошових потоків на перспективу (2-3 роки) з урахуванням зміни показників його господарської та фінансової діяльності за формулою:

$$\Sigma ВГР_{п} = Z_0 + [ОДБ + ІДБ + ФДБ] \times I_{пл}, \quad (7)$$

де $\Sigma ВГР_{п}$ – власні грошові ресурси підприємства у плановому періоді;

Z_0 – залишок грошових ресурсів на початок базового періоду;

ОДБ – грошові надходження від операційної діяльності в базовому періоді;

ІДБ – грошові надходження від інвестицій базового періоду;

ФДБ – грошові надходження від фінансової діяльності в базовому періоді;

$I_{пл}$ – індекс змін структури грошових потоків операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

На другому етапі визначаються можливості додаткового залучення кредитних ресурсів у частині величини отриманих сум і строків їх повернення, та виходячи з фінансових можливостей їх погашення в наступні, за періодом отримання кредиту, роки.

Розрахунки структури грошових потоків здійснюються за методологією, яка наведена у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати» та Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів», тобто в розрізі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності за формулою:

$$ДПГР = (\Sigma ПГР - \Sigma ОВГР) / T, \quad (8)$$

де ДПГР – додаткова річна потреба грошових ресурсів;

$\Sigma ПГР$ – повна потреба в грошових ресурсах на плановий період;

$\Sigma ОВГР$ – власні резерви грошових ресурсів у плановому періоді;

T – період кредитування (кількість років погашення кредиту).

Розрахунок строку кредитування, що відповідає фінансовим можливостям підприємства, здійснимо на основі показників вартості об'єкта кредитування з урахуванням повної вартості кредиту і можливостей його погашення за рахунок власних грошових ресурсів за формулою:

$$ТПК = \frac{ПВКр - ВГП}{ВГП}, \quad (9)$$

де ТПК – термін кредитування (роки);

ПВКр – вартість об'єкта кредитування, з урахуванням певної вартості кредиту;

ВГП – вартість чистого внутрішнього грошового потоку без урахування вільного залишку коштів на початок періоду.

Треба сказати, що за сучасних умов дедалі більшого значення набувають комплексні (рейтингові) показники кредитоспроможності, які забезпечують порівняльні характеристики ряду підприємств. Зокрема, застосовується система показників, які забезпечує узагальнююче оцінювання кредитоспроможності.

Планування кредитоспроможності підприємства-позичальника на основі аналізу грошових потоків має ряд переваг у порівнянні із традиційними методиками, оскільки:

- забезпечує більш точне й безпомилкове визначення можливостей забезпечення потреб підприємства фінансовими ресурсами за рахунок визначення величини внутрішніх і зовнішніх грошових потоків;
- забезпечує об'єктивність визначення строків кредитування;
- надає можливість об'єктивного визначення власних фінансових резервів діяльності підприємства.

У сучасних умовах для визначення кредитоспроможності підприємства-позичальника особливого значення набуває застосування категорій «власний чистий грошовий потік» (як співвідношення між додатними і від'ємними грошовими потоками, що сформовані з власних грошових ресурсів підприємства), і «загальний чистий грошовий потік» (сформований з урахуванням залучених коштів).

Використання грошових потоків, що побудовані з урахуванням національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, дає можливість здійснювати об'єктивний аналіз показників господарської, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства та його фінансовий стан в цілому, забезпечує визначення основних напрямів підвищення ефективності діяльності підприємства на перспективу, є запорукою економічної безпеки.

Бібліографічні посилання і примітки

1. Прядко В.В. Кредитний потенціал комерційних банків у період економічної кризи / В.В. Прядко, Н.С. Осгаревська // Фінанси України. – 2009. – №11. – С. 75.
2. Фінансові результати діяльності банків України за станом на 01.01.2009 р. // Вісник НБУ. – 2009. – №3. – С. 66–71.
3. Фінансові результати діяльності банків України за станом на 01.07.2009 р. // Вісник НБУ. – 2009. – №9. – С. 66–71.
4. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / [М.Д. Білик, А.В. Павловські, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмертицька]. – 2-ге вид. – К.: КНЕУ, 2007. – 592 с.
5. Національні стандарти бухгалтерського обліку (НСБО–4). – К.: Консалт, 2000.
6. Філіна Г.І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. / Г.І. Філіна. – К.: ЦУЛ, 2007. – 320 с.

Надійшла до редколегії 24.05.2010.